

Danë Goodsman, egykori summerhilli diák (1962-72) élete

január 31, 2013

1962-67

A közkeletű feltételezésnek, miszerint egy olyan iskola, ahol a tanórák nem kötelezőek, sosem lesz képes még írástudókat sem, nem hogy komoly tudósokat kinevelni, Danë Goodsman a tökéletes cáfolata. Danë előbb diákja, később tanára volt Summerhillnek, nevelésfilozófiából PhD fokozatot szerzett; doktori disszertációjának témája Summerhill volt. A vele készített riportom előtt összefutottam egy amerikai illetőségű tanáremberrel, aki a hatvanas években látogatott el Summerhillbe, és akiben Danë személye mély benyomást hagyott. Úgy emlékezett rá, mint arra a fajta emberre, aki látja a dolgok lényegét, és mindig a jó kérdéseket teszi fel; saját szavaival élve: egy kitűnő gyerek-filozófus.

Danë Goodsman, egyedülálló – már amennyire én tudom – abban, hogy az édesanyja is és az ő gyerekei is Summerhillbe jártak. Mi több, Danë egyenesen Summerhillbe született bele, hiszen anyja válása után a tíznapos Danëval felcsapott nevelőtanárnak. Később újra férjhez ment, és az iskolától egy 12 mérföldre lévő kis tanyán éltek. „Állandó vendégek voltunk Summerhillben – emlékszik vissza Danë. – Anyámat gyakorlatilag Ena nevelte fel, úgyhogy nekem ő olyan volt, mintha nagymamám lenne.”

Danët először a helyi általános iskolába írárták be, de a kislány ezt cseppet sem élvezte. Ez részben a napi kétföldnyi oda-vissza biciklizésnek volt köszönhető. „A sok utazás engem teljesen kimerített, a mai napig nem szeretek

munkába hosszan utazni. Ami az iskola atmoszféráját illeti, eléggé távol állt tőlem, de annyira nem, hogy igazán zavarjon.” Bár könnyen megtanult írni-olvasni, és a tanulmányaival nem volt gondja, mégis úgy érzi, nem illett be a többiek közé. „Például én egyáltalán nem tartottam a felnőttektől. Mivel engem kiskoromban Summerhill nevelt, megszoktam, hogy embernek néznek a felnőttek is.”

Danének úgy rémlik, hogy az idősebb Summerhillbe érkező gyerekek félelemmel telve léptek be az iskolába, míg azok, akik már elég fiatal korban ott voltak, feltéve, hogy stabil háttérrel rendelkeztek, nagyon könnyen beilleszkedtek. „Fel sem tűnt nekik, hogy nem otthon vannak. Nekem úgy tűnik, hogy Neill teóriája, miszerint az a gyerek szenved honvágytól, aki otthon boldogtalan, nagyon is helytálló. Ha a családod erős, boldog, szeretetteljes háttérrel nyújt, vissza se nézel. Én is tudom, hogy a gyerekeim akkor vannak igazán a helyükön, ha észre se veszik, hogy nem vagyok mellettük.”

Danë eleinte a nála kisebb gyerekekkel szeretett időzni. „Lehet, hogy ez azért volt, mert átlagiskolából jöttem, és meg kellett találnom a helyemet az új közösségben. Újra kellett kezdenem mindent. Nem is tudom pontosan, mennyi időbe tellett mindez.” Kisebb korában szépen járt a tanórákra. „Azt hiszem, ez tendencia; a kisebbek bejárnak az órákra. Az órák adnak ugyanis teret a közösségi életnek, és egy csomó izgalmas dolog történik ott benn, de arra nem emlékszem, pontosan mi is történt velünk.”

Neill két feleségén kívül még van számos olyan felnőtt, aki hosszú-hosszú éveket szolgált Summerhillben, és az iskola mitikus személyévé lépett elő az évek során. Ilyen volt Ulla Otte, aki Danén kívül még sokak emlékeiben foglal el előkelő helyet, nem csak úgy, mint fantasztikus személyiség, de mint kiváló varrás- és kézimunka tanárnő is. „Ulla ajtaja mindenki számára nyitva állt délutánonként, az órák befejeztével, és engem izgatott, hogy mi van mögötte. Amikor a tanárképzőt elvégeztem, én voltam a csoportunkban az egyetlen, aki jártas

volt a kosárfonásban, szövésben és varrásban is. Ezt Ullának köszönhetem.” Ulla óráin fiúk-lányok vegyesen voltak jelen, amit lehet a Summerhill-beli nemek közti egyenlőség egyik megnyilvánulásának is tekinteni. „Nem is merült fel bennem ez a nemek közti egyenlőség-kérdés egész addig, míg el nem hagytam az iskolát. Sőt még sokáig utána sem.” Danë emlékeiben úgy él, hogy a legtehetségesebb kézimunkázók Ethan Ames, és az ő lány- és fiútestvérei voltak. „Az Ames testvérek csak nekiültek, és kapásból megkötöttek segítség nélkül egy csavartmintás pulóvert. Egyszerűen elképesztőek voltak! A legfantasztikusabb ötletekkel álltak elő, és gyönyörűen kiviteleztek azokat mindig. Az Ames család egy bábelőadást is összeállított egyszer, ami kiválóan sikerült. Mindent ők készítettek hozzá: a bábokat, a forgatókönyvet, mindent. Émelyítően tökéletes volt!”

Danë úgy emlékszik Enára, mint akit mindenki rettegett. Erős egyéniségéhez csodálatos energikusság és szervezőtehetség párosult. De félelmetes is tudott lenni. „Ena mindig kerekperec kimondta, amit gondolt, ami elég rémisztő volt időnként. De a kicsik ezt elfogadták.” Neill viszont, bár Danë emlékeiben élénken él az alakja, nem volt része a gyerekek mindennapjainak. „Számomra csak az a fickó volt, akit meg kellett kérdezni, ha le akartam vágni egy nagyobb ágat egy fáról.” Danë olvasta Neill rajongói leveleit, amit roppant élvezett is. „Neill minden nap egész csomó levelet kapott. De a kedvencem a kivágós volt.” Neill minden nap kivágatta a legérdekesebb cikkeket az újságokból. Danë szerint ez kettős célt szolgált. „Egyrészt szolgált az, hogy Neill igazolva érezze mindazt, amit csinál, másrészt szeretett tudni a világ folyásáról.”

Danë nem győzi hangsúlyozni, hogy Neill nem volt az a lehengerlő személyiség a gyerekek szemében. Ő is, mint annyi sok másik summerhilli, csak annyit tesz a Neill-témához: „Ő egyszerűen csak Neill volt.” Maga Summerhill sem volt lehengerlő. „Az otthonunk volt. Ennyi. Én nem éreztem magam

ezért kívülállónak. Nem is tudtam, hogy az vagyok, egész addig, amíg el nem hagytam Summerhill-t." Danë nagyon élvezte a vasárnap este tartott előadásokat, amelyeket Neill a látogatóknak tartott. Ez abban az időben volt, amikor a gyereklétszám többszöröse érkezett minden héten látogatóként az iskolába. „A világ minden tájáról érkeztek oda emberek, hogy megcsodálják Mr. Neillt. És minden áldott héten ugyanazokat a kérdéseket tették fel, és Neill ugyanazokat a válaszokat adta rájuk. Nem tűnt kifejezetten izgalmasnak ez nekem. Neill megszokott dolgainak egyike volt." Danë azért ült be ezekre az előadásokra, mert izgatta, mik azok a kérdések, amik a felnőttek számára annyira érdekesek, és érdekesnek találta, hogy ezek mindig ugyanaz a pár kérdés volt.

„Fel sem fogtam, hogy Neill micsoda fantasztikus mesélő és szellem volt, egész addig, míg fel nem nőttem. Az egyetlen beszéde, amin jót nevettem, a Zoe esküvőjén tartott tószta volt. Szuper beszéd volt! Mindenkit megnevetetett." Bár remek előadó volt, Danë úgy vette észre, hogy ez a televízió képernyőjén keresztül nem jött igazán át. „Annyira nagy kár ezért! Túl okos volt a riporterek mellett!" Talán ezzel magyarázható az is, hogy Neill végül annyira elhíresült a világban.

Danë nagyon élvezte Neill történeteit is. „Ami a legmulattatóbb volt, az igazából a spontán színészkedése volt. A gyerekek is rendszeresen írtak színdarabokat, és néhanapján maga Neill is. Az egyik darabja arról szólt, hogy egy bandába beépül egy rendőr, de végül kiderül, hogy maga a banda is a rendőrség szülöttje. Emlékszem, hogy Neill ott állt a színpalack mögött és hajtogatta, hogy „Beszélj hangosabban! Nem hallak!" – ebben merült ki rendezői tevékenysége."

A tanárok ott is sokfélék voltak. „Jó emberek és komplett örültek is. Summerhill pontosan ugyannyi bolondot vonzott, mint más iskolák, csak itt a gyerekek kimondhatták, amit gondoltak róluk; nem kellett némán tőrniük és szenvedniük, mint az átlagiskolában." Mindig nagy mozgás volt Summerhillben

a tanárok tájékán, ami főként az alacsony fizetésnek volt köszönhető. „Ha valaki családot és saját otthont akart magának teremteni, az nem engedhette meg magának, hogy Summerhillben tanárkodjon. Úgyhogy nem lehet megítélni ez alapján az iskolát.” Egyes summerhilliek kritikusan álltak hozzá a tanítás színvonalához, mások kevésbé. Danë szerint „rengeteg kifejezetten remek tanár volt Summerhillben. Sokan mondják, hogy a hatvanas években csökkent a színvonal, de én is akkor jártam oda, és minden órára bejártam. Néhányan ráuntak a tanulásra, és mindig akadt jobb dolguk, de engem mindig is elsősorban a könyvekből szerzett tudás érdekelt, úgyhogy nekem nagyon bejöttek a tanórák.” Egy igazi könyvmoly volt, saját szavaival élve. „Gyakorlatilag az egész könyvtáron átrágtam magam. Mindig meglepődtem, hogy egy csomó könyvet sokkal korábban elolvastam, mint a korombeliek. A *Zabhegyező* volt az egyik nagy kedvencem. Teljesen oda voltam érte! Olyan jó kristálytisztán megfogalmazta a dolgokat; igazi telitalálat volt! Meg az, hogy folyton a „szar” kifejezést használta, és nem azért hogy sokkoljon vagy felvágjon, egyszerűen csak ez volt a tökéletes szó arra, ami folyt körülötte.”

A televízió viszonylag későn tört be Summerhill falai közé, mivel az idősebb generáció mindig leszavazta. Mindezzel együtt a „virtuális drog” nem okozott semmiféle olyan katasztrófát, amit vártak tőle. Ez is az a feltevést támasztja alá, hogy a tévébámulás csak egy tünete annak, ha egy gyerek unatkozik és passzivitásba menekül. Danë emlékei szerint csak csütörtök este néztek tévét; volt pár műsor, a *Holnap világa*, *Húsz a csúcson*, a *The Man from* . kémsorozat, ami mindenkit érdekelt, de kábé ez minden.”

A könyveken kívül, a tánc („Még mindig oda vagyok egy jó kis csörgésért, ahogy mi Norfolkban mondjuk.”) és a művészet érdekelt Danét igazán. Később főiskolai diplomát is szerzett e téren. Itt érdemes megjegyezni, mennyire más hatást tehet egy-egy tanítási stílus a különböző korok, különböző gyerekeire. Bár a Harry Hering féle gyermeki kezdeményezésen

alapuló megközelítés bevált egyeseknél, mint pl. Leonard Lasalle-nál, de Danë és mások számára nem hatott ihletően. „Aztán amikor úgy 13-14 éves lehettem, jött egy Robert Jones nevű fickó az iskolába, és ő csúcs volt! Egy szuper tanár! Egész seregnyi gyerek járt az ő óráira, és ezek közül sokan ma is művészkednek. Summerhill egyik jól bevált trükkje: csinálsz valamit, és csatlakozni fognak hozzád a többiek is. Ő maga rengeteget rajzolt, és ez sokunkat megihletett.” Danë is bevetette ezt a módszert tanítói pályája során. „Ha azt akartam, hogy a gyerekek csináljanak meg valamit, én magam kezdtem el azt csinálni. Ebből alakultak ki a nagy párbeszédok, mert ott volt alapul a közös élmény.”

Ahogy arra Hylde Syms is rámutatott, a jobb tanárok többsége viszonylag konzervatív módszereket alkalmazott a tanításban. Robert Jones pl. a perspektivikus ábrázolást tanította, amikor az állami iskolák és művészeti főiskolák az „önkifejezés szabadságát” hirdették. Ő csak felvetette, hogy megmutatja, hogyan rajzolnak „szabályosan”, és egy délután alatt meg is tanította. „Ez az egész szabadság-eszmény a gyerekek fejlődésével kapcsolatban, nagyon szép és jó: hadd csináljon, amit akar, és majd kiteljesedik a gyerek. De egy idő után eljutsz oda, hogy minek is kéne újra feltalálni a spanyolviaszt? Úgyhogy szépen megtanított minket rajzolni.” Sok tanítványa ment művészeti főiskolára azután. Amikor Danë egy alapfokú művészetkurzusra felvételizett, a felvételiztetőt teljesen letaglózták Danë rajzai. „Nekem nem tűnt nagy számnak, de persze neki az volt, mert csupa olyan gyerek jött oda felvételizni, akiket nem tanítottak rajzolni soha.”

A felsőbb éves diákok órái inkább egyetemi konzultáció-szerűek voltak. „Magán az órán inkább megbeszélések folytak, az igazi munka a saját szobáinkban folyt. Ha valami tényleg érdekelt valakit, nem a tanórák idejét vesztegette: nekiült saját maga órán kívül.” Danë kifejezetten a társaság kedvéért járt órákra. „Volt közös témánk, amit ki lehetett tárgyalni. Jó kis közösségi élet folyt ott. Nagyon szerettem pl. a dráma-

felolvasó órákat. Mindenki másképp adta elő a szövegeket és másképp értelmezte az elhangzottakat.”

A másik kedvenc időtöltése a mesehallgatás volt – nagyon szerette ezt a közös élményt, amikor mindenki együtt élvezhette a történeteket. Az egyik tanárral az egész görög mitológiát felolvasták a gyerekek. Amíg ment a felolvasás, a gyerekek rajzoltak vagy kötöttek. Még a középszintű vizsgákra is így készültek fel. „Míg egyvalaki olvasta Shakespeare-t, a többiek kötögettek. Aztán csere. És az az érdekes, hogy sosem veszítettük el a fonalat se a kötésben, se a történetben. Valahogy épp a tevékenység hozta vissza a történet részleteit. Nagyon érdekes!” Egyes pedagógusok, mint pl. Rudolf Steiner hangsúlyozta a szoros kapcsolat meglétét a memória – a zene és számolás területén is – és a kézimunka (pl. kötés, varrás) között. Summerhillben úgy tűnik, ezt a teóriát spontán alkalmazták.

Danë a lovaglást választotta fő sportolási tevékenységéül. „Tudom, nagyon sznobnak hangzik ez, olyan kiváltságosnak. Mindig vittem a póniimat magammal, mert Zoënak volt istállója. A vakáció alatt is sokat lovagoltam, mert mi egy tanyán éltünk.”

Danë Summerhill-élménye nagy befolyást gyakorolt művészi ízlésére, főleg a filmek, színház és irodalom terén. „Nagyon nem szeretem az olyan élettől elrugaszkodott történeteket, ahol a fő konfliktus abból adódik, hogy valamit elhallgatnak egymás elől a szereplők. Ettől megőrülök! Hozzám ugyanis semmi köze az ilyesminek. Az én vezérelvem az, hogy én megmondom, amit gondolok, mások is megmondják nekem, és nem egy ilyen kulisszák mögötti életet élek, hanem egy valódit, ami nem marad rejtve. Sosem élveztem igazán a színházat, és folyton azon törtem a fejem, miért nem. Arra jutottam, hogy azért, mert az egész egy hazugság. Azok az emberek a színpadon nem is az igazat mondják. Színészek. Nagyon nehezen tudok elrugaszkodni a valóságtól. Csak akkor tudok belefeledkezni egy-egy előadásba, amikor valami olyasmit hallok, ami akárki

szájából szólhatna, mert nem az az érdekes, *ki* mondja, hanem az, *amit* mondanak." Mint pl. Sartre *Zárt tárgyalása*. „Ez volt az első darab, amit élvezni tudtam, mert nem a szereplők voltak a fontosak, hanem a gondolatok. Shakespeare is ilyen. Azt hiszem, ha össze kéne foglalnom, miről szól az életem, az énem, akkor azt mondanám, ha nem hangzik túl fellengzősen, hogy a gondolatokról.”

Summerhillben az a megszokott, hogy a 16-17 évesek már kirepülni készülnek a fészekből, és már kikíváncsoznak a nagyvilágba. A summerhilliek nem óhajtanak szabad gyerekek maradni örökre. Danë szerint „Az ottlétem vége felé már kegyetlenül unatkoztam. Éreztem, hogy ideje elhagynom a terepet. Mindent megéltem, amit Summerhillben csak lehetett. Már egy szélesebb horizontra vágytam.”

Summerhill után

A filozófiát csak akkor fedeztem fel magamnak, amikor az egyetemi szakdolgozatomat írtam, és tulajdonképpen egy véletlennek köszönhetem. Különböző kurzusok közül választhattunk a képzés végén, és én odavetődtem egy filozófia szemináriumra. Annyira megtetszett, hogy még most is emlékszem rá. Ha nem is minden szóra, de a teremre feltétlenül. Késő délután lehetett, mert emlékszem, ahogy a nap besütött, és látni lehetett a porszemeket a levegőben táncolni, mi pedig talán a relativizmusról beszéltünk, mert emlékszem, a tanárnő azt mondta: „Oké, tegyük fel, hogy a sivatagban vagyunk. Mi értékesebb: az arany vagy a víz?” És ez az egyszerű kérdés elgondolkoztatott, hogy amit teszünk, sokféleképp magyarázható. És akár szét is szedhetjük a dolgokat, és aztán úgy is megvizsgálhatjuk. Ugyanis Summerhill után teljesen tisztában voltam azzal, hogy amit teszek, az hatással van másokra, és nekem aztán reagálnom kell mások tetteire, hiszen

én is befolyásoltam őket. Annyira izgalmas volt! Hirtelen rájöttem, hogy ez az egész engem iszonyatosan érdekel! Sok tanárommal eléggé hadilábon álltam végig az tanárképzős éveim alatt, mert amit ők a gyerekekről állítottak, azzal én nem értettem egyet. Ők ugyanis úgy gondolták, én nem tudhatok semmit, mert én egy ilyen dilis iskolába jártam – arra a borzalmas helyre. És akkor jött a filozófia, és végre szembefordulhattam velük, és közölhettem: „Az, amit maga állít, csak abban a környezetben működik, amiben maga benne él. De ha egy másféle környezetben állítom ugyanezt, abban a környezetben, amiről én tudok, ahogy én csinálom, akkor már egész más a helyzet!” Egyszer csak ott volt a kezemben az eszköz. A filozófia volt ez az eszköz, amivel képes voltam kifejezni magam. Így aztán az utolsó évemben főleg ezzel foglalkoztam, és azóta is ez köti le a legtöbb időmet. Ebből PhD-ztam 1993-ban.

Jelenleg, dióhéjban, orvosok tanárait képezem tovább – neveléstudományt tanítok nekik. Remélem, végül sikerül a posztgraduális képzésben részt vevő diákokkal is személyes kontaktusba kerülnöm; medikákkal, gyakornokokkal. Az orvosoknak ugyanis különösen szükségük van a tudásuk állandó frissítésére. Ráadásul ők a saját képzési procedúráik áldozatai. Úgyhogy remélem, hogy eljutok hozzájuk, hogy segítsek nekik, mert ahogy ők tanulnak, az nem elég hatékony és pazarolja a drága idejüket. Pl. ha csak azért magolnak be valamit, mert a vizsgáztató esetleg rákérdezhet, és a vizsga után egyből el is felejtik, ez így teljesen hasztalan – nem tanulnak valójában semmit ezzel. Ez a medikák világának realitása. Viszont mi csak a siker-ember imázsát látjuk kívülről.

A hatékonyság modoros kifejezés minderre; inkább azt próbálom elérni, hogy a saját megelégedésükre tanuljanak. Mindig is izgatott, hogyan tanulnak az emberek. Emlékszem, amikor kicsi voltam mindig próbáltam egy másik kislányt segíteni az ábécé megtanulásában. Kitaláltam mindenfélét, és rajta próbáltam ki,

szegény kicsike! De annyira izgalmas volt az egész!

Summerhill után azért mentem művészeti iskolába, mert ez volt az, amihez értettem. Mindig is jó voltam benne, így természetesnek tűnt, hogy ezen a vonalon haladok tovább. De igazán sose köteleződtem el ezen a területen. Nem voltak kérdéseim, amit meg akartam volna válaszolni. Csak csináltam, és az jó volt. Nem hiszem, hogy kimagasló lettem volna benne, és nem is jutottam el az egyetemi végzettségig, úgyhogy áttértem a tanárképző kurzusra. A félévkezdés előtt két héttel döntöttem így, és szerencsém volt, mert bejutottam. Márpedig én erre vagyok kitalálva! Végre úgy éreztem, a helyemen vagyok – vagyis tanulmányozhatom, hogyan tanulnak az emberek. Úgyhogy a megvilágosulásom a szerencse műve volt.

Két területe volt a képzésnek: a művészeti és a pedagógiai. Hamar rájöttem, hogy engem az utóbbi érdekel igazán. Mivel a művészetekben jó voltam, nem kellett megerőltetnem magam, hogy kevés energia-befektetéssel elevickéljek. Mindez 1975-ben volt, ekkor ment ki Neill és Holt a divatból; már nem voltak fenn az ajánlott olvasmánylistákon. De azért a tanárain tudtak Summerhillről. Azt hiszem az egész kurzusom alatt egyetlenegyszer kértek meg, hogy szóljak néhány szót róla. Nagyon megdöbbenett, hogy a főiskola annyira haladónak tartotta magát, miközben engem csodabogárnak tartottak. De ha úgy vesszük, az én szememben a legtöbb pedagógus furcsa. Nem értik igazán a gyerekeket, de hogy is érthetnék? Sosem láttak igazi hús-vér gyereket. Csak olyanokat, akik azon az iskolának nevezett szörnyű helyen nőttek fel.

Az első tanítási gyakorlatomat Dulwichban, egy igen decens általános iskolában végeztem. Az egyetlen, ami megragadt az emlékezetemben, az a tanítás vége volt, amikor is amint kiejtettem a számon, hogy „Ennyi volt mára. Mehettek.”, a gyerekek olyan erővel rontottak ki az ajtón, hogy ha mögötte történetesen valaki áll, az biztos szörnyethal. Sosem láttam addig a gyerekeket ilyen iszonyatos csordamódra viselkedni, hiszen kötelező volt csendesen járni-kelni az iskolában.

Úgyhogy ez sokkoló volt! Az is, hogy néninek szólítottak. Meg az, ahogy a tanáriban bántak velünk! Nekünk is magáznunk kellett a vezető tanárainkat. Merthogy mi diákok voltunk. De igazából jól volt ez így, mert így legalább tarthattuk a tisztas távolságot tőlük.

A második gyakorlatom New Crossban volt. Ez egy igen kemény középiskola volt. A diákok tanárokkal szembeni erőszakos viselkedéséről volt híres. Persze nem volt az annyira borzasztó, a gyerekek jó fejek voltak, és jó volt az egész ottlétem. A gyerekek az erőszakos viselkedésre reagálnak erőszakosan, akár fizikai erőszakosságról van szó, akár másféle nyomásról. Természetes, hogy ha kistanárként bemész közéjük, egyből letesztelnek. Emlékszem, egyszer épp a művészeti teremben voltam, a vezető tanárom ott ült mögöttem, és akkor az egyik srác nekem szegezte a kérdést: „Tanárnő! Mi az az önkielégítés?” Én meg rávágtam: „Amikor játszadozol magaddal.” Nem akartam én a szaftos részletekbe belemenni, de válasz nélkül sem akartam hagyni a kérdést. Csak azt akarták látni, hogyan reagálok.

Azt hiszem, a gyerekek az őszinteséget keresik. Néha ez fokozott közvetlenséget követel meg, bár sok tanár kifejezetten visszahúzódo természetű. Szerintem, azok az emberek, akiket érdekel a másik ember, de igazán érdekel, azok eljutnak a céljukig. De a legtöbb tanár azzal van elfoglalva, hogy a diákot nem érdekli eléggé a tantárgyuk. Ez a legtöbb baj forrása.

Azt mindig tudtam, hogy a többi iskola nem olyan, mint Summerhill, de azt igazából nem, hogy ez mit is jelentett pontosan. Amikor gyerek vagy, és más gyerekekkel beszélsz, eszedbe sem jut, hogy ők mit éreznek akkor, ha egy felnőtt odamegy hozzájuk. És nagyon sokáig még nekem sem jutott eszembe. Van valami meseszerű ebben. Merthogy olyan messze történik mindez a te világodtól. Ezért sokáig nem értettem meg. Őszintén szólva, soha fel sem merült bennem, hogy emberek reagálhatnak így. Félelemmel! Hogy más emberi lények a hatalmi

pozíciójukat erre használják! Én, mondjuk, félek olyan emberektől, akik fizikailag fenyegetnek, de hatalmi helyzettel engem soha semmilyen körülmények között nem lehet megfélemlíteni. Mondják gyakran, hogy a gyerekeknél ez nem félelem, hanem neheztelés. De a neheztelés a félelem egyik fajtája. A félelem kiváltotta reakció.

A félelem a tanulás során leggyakrabban előforduló érzelem. Nem csak az iskolákban. Bárhol. Bárki esetében. Bárki bármit tanul, előfordulhat. Akár pozitívan, akár negatívan ítélik meg, a félelem jelen van a legtöbb ember életében. De Summerhillben nem. Vannak dolgok, amik aggodalomra adnak okot, de ezeket valahogy racionalizálás által fel tudom dolgozni. Talán a fő különbség Summerhill és más helyek között az, hogy Summerhillben nincs ok arra, hogy féljen bárki is, de máshol igenis léteznek ilyen okok. Mivel a rendszerük a félelemre épít. Úgy látom, hogy mások sokkal több félelemmel élik meg a többi emberrel való interakciókat, mint én, és a motiváló erejük is gyakran fakad félelemből, míg nálam szinte soha.

Ráhúzhatnánk erre a helyzetre azt az analógiát, hogy ha mondjuk, van egy vak ember, aki bármilyen jól ismeri is az utat, vagy a folyosót, akkor is mindenképp kiteszi maga elé a kezét, ha elindul. Míg én látom az utat és látom a folyosót is. És azt is látom, kiből milyen hatásokat váltok ki. Leolvasom róluk a jeleket. Ők ugyanis egyfajta nyelv számomra. Ebben a szituációban én nem vagyok vak. Talán csak naiv vagyok, és valójában csak azt gondolom, hogy látom azt az utat, aztán – bumm! Már neki is mentem a francos lámpaoszlopnak, amit nem vettem észre. De én úgy érzem, hogy az emberek inkább attól félnek, hogy mások mit gondolnak róluk. Míg én tudom, hogy mit gondolnak rólam. Tudom, tisztában vagyok vele. Nem csak képzelem. Ha ugyanis mérgesek rám, vagy megvetnek, azt én érzem, tudom, hogy így éreznek. Így aztán nem a saját démonjaimmal birkózom; nem találgatok, hogy mit gondolhatnak rólam. Azt hiszem megtanultam, hogyan kell olvasni a jelekben.

Summerhillben mindenki nyílt lapokkal játszik. Mindig, mindenhol. Ott élsz ebben a pici közösségben, ezek között az emberek között, tizenkét hétig egyhuzamban. Nincs hova bújni előlük. Nagyon jól megismered őket. És ha ezt az ismeretanyagot úgy használod, hogy ráhúzod a külvilágban élő emberekre az egyes megismert emberek képét, akkor nagyon is pontos képet kapsz róluk. A legtöbb embernek ez nem adatik meg. A legjobb esetben is csak a családon belül élhetik át ugyanezt, de gyakran még ott sem, a sok konfliktus miatt. Az az érzelmi kötelék, ami a családon belül fennáll, nagyon erős, és gyakran elfed egy csomó más dolgot. Például emlékszem, mikor egyszer azzal álltam oda anyám elé: „Ne mondj senkiről semmit, mert amint kimondtad, már nem fogom tudni, hogy én mit gondoljak róla!” De gyerekként, amikor idősebbekkel állsz szemben, ezt nem teszed meg; nincs ott valakinek az erőteljes meglátása, ami a tiédet ráirányítja a saját meglátásodra vagy éppen elfordítja tőle.

A heti gyűlés a mérföldkö mindebben. Én úgy definiálnám, hogy ez az egó társas oldala. Van az egónak magán oldala is, pl. amikor megválasztod, mész-e tanórára vagy sem, és megérted vagy megszenveded a döntésed következményeit egy személyes szinten. A gyűlés a társas oldala a lényednek, amikor megérted a hatását bármely döntésednek, melyet a társas szinten hoztál meg. Ha megszavaztam, hogy fennmaradhassunk késő éjszakáig, és ez is történt, lehet, hogy mások túl fáradtak lesznek, de az is lehet, hogy mindenki élvezni fogja, hiszen úgyis vége van a félévnek – de akárhogy is van, megadatik az a lehetőség, hogy láthasd, hogyan befolyásolnak másokat a döntéseid. Ez egyfajta információs hálózatnak is felfogható. Ha nem mész el egy gyűlésre, nem fogod tudni, mik történnek a közösségben. Nem fogod tudni, miről lesz szó a következő gyűlésen. A kisgyerekek ezért is vannak mindig ott a gyűléseken, nem csak azért, hogy beszámoljanak a panaszaiokról. Ez egy társadalmi esemény is. Érdekes meghallgatni, hogy mások hogyan vélekednek a dolgokról. Még ha te nem is szólsz hozzá, akkor is jó megtudni, hogy a közösség hogyan érez x, y vagy z iránt.

Például mi lesz, ha én teszek rossz fát a tűzre, akkor velem mi fog történni? Én magam mindig szerettem hozzászólni a dolgokhoz a gyűléseken. Én lenyűgözőnek találtam az egészet!

Summerhillben részt vehetsz egy olyan utazáson, ami által felfedezed a saját egyéniséged. Megismered saját magad. És Summerhill ma is pont ugyanolyan, mint régen volt, még akkor is, ha a gyerekek benne már mások és a külvilág is egész más. Summerhill annyira megőrizte régi önmagát, hogy akár most is visszamehetnék, és tudnék benne élni minden fennakadás nélkül. Tudnám, hogy hol van benne a helyem. A kérdés, amit mindez felvet: ez egy körmönfont módja a tanításnak? Az, hogy mindez az emberségesség, boldogság (ami néhányunk számára igazi értékek) jegyében történik, még nem változtat azon a tényen, hogy ez is a kiképzés egyik formája. Ám én erkölcsi szempontból vizsgálom meg mindezt, és az én álláspontom az, hogy soha nem ártok szándékosan másoknak. És én olyan közösségben szeretnék élni, ahol a körülöttem élők ugyanezt az erkölcsi álláspontot vallják magukénak, mert ahol én szeretnék élni, ott az emberek törődnek egymással, hogy egyszerűen fogalmazzak. De azzal, hogy ezt most itt kimondtam, már el is távolodtam tőle. Úgy értem, olyan fogalmakat használtam, mint „törődés”, „erény”, és ahogy ezeket leírom, eltölt egyfajta kellemes érzés. Lehet viszont, hogy másvalaki azt fogja erre mondani, hogy mindez eltorzítja a fájdalommal kapcsolatos meglátásomat. És így tovább.

Gyakran esem kétségbe. Méghozzá nagyon! És sokszor. Sokszor tehetetlennek érzem magam. A magam és a külvilág irányába is. Látod, mi folyik a világban, de nem tudsz ellene semmit se tenni. A munkámban pedig néha irtózatosan frusztrálódok az emberek hozzáállása miatt. Olyanok miatt, aki hatalmat kaptak a kezükbe, de hozzá képzelőerőt nem. Vagy az olyanok miatt, akik engem veszélyes elemnek tartanak, és ezért kirekesztenek és parkolópályára helyeznek. Amúgy viszont, ha ez olyan sokszor előfordul, akkor erről én magam tehetek. És hát ez nagy dilemma.

Az élet értelmén nem szoktam elmélkedni. Engem az se zavar, ha nincs értelme. Nem foglalkoztat. Én magamra a társas lények csoportjának egyik tagjaként, egy emberi lényként tekintek. Nem gondolom úgy, hogy mindenkinek egy bizonyos célja van az életben és az sem foglalkoztat, mi lesz velünk, ha meghalunk. De azt se bánom, ha másképpen van. Engem egyik lehetőség sem ösztönöz és nem is gátol meg semmiben.

Ami Summerhillben manapság más, mint régen volt, az az, hogy még nagyobb nyomás van rajta a külvilág felől, mint Neill életében valaha is volt. Amikor Neill igazán híressé vált, már vagy 40 éve vezette az iskolát, és egy hatalmas kulturális mozgalom részeként komoly elismerésben részesült, nem csak egy-két ember bólintott rá arra, amit csinált. Zoë így állandó védekezésbe kényszerül, amit Neillnek nem kellett átélnie. Ő csak közvetített. De Summerhill nem csak az átlagpedagógiának tudna új dolgokat mondani, de fantasztikus belátást enged a gyerekek világába, abba, hogy milyenek igazából és mi minden rejlik még bennük. Talán ideje lenni határozottan felállni és kijelenteni: „Oké! Mi itt hetvenakárhány éve csináljuk ezt, lehet jönni és ennek az élménynek a részese lenni!”

Ám Summerhill nem adja jól el magát. Rengeteg látogatója van, mindig is volt. Csakhogy nincs meg benne az a tudás, hogy meg tudja mondani a látogatóknak azt, amit azok nem tudnak. És emiatt nem tudják jól eladni magukat. Kicsit olyan ez, mintha én téged mindig csak deréktól felfelé látnálak, és történetesen cipész vagyok. De sohasem hajoltam át a kerítésen, és nem láttam, hogy lábad is van. Ezért sosem jutott eszembe, hogy felajánljam, hogy készítek neked egy pár cipőt, mert az a mesterségem.

Szóval, Summerhill elszigetelt és önbizalomhiányban szenved. Mindig védekező állásba kényszerül. De ha teljes meggyőződésed, hogy amit csinálsz, az jó, és minden, amit más csinál az rossz, akkor kiállhatsz eléjük, és ezt közölheted velük. Ez az, amit próbálok a munkám során közvetíteni. Nem direkt módon. Nem kezdek sose bele, hogy Summerhillben így meg

úgy van. De azt mondhatom, hogy az emberek így meg úgy csinálják... Addig minden rendben van, amíg kölcsönös megelégedésére szolgál valami mindkét fél számára. De ha valaki a saját dicsőségét hajhássza, és mások kárára akar jól kijönni mindenből, akkor ott valami hibádzik. Ilyen egyszerű az egész. De persze a mi kultúránk olyan, ha valaki felszólít, hogy ugorj, akkor mi egyből kérdezzük: milyen magasra?

Ez a kondicionálás eredménye. Ez az iskolázás lényege. Az átlag iskolák azt tanítják, hogy mit gondolsz rosszul. Egy gyereknek se jut eszébe, hogy valamit rosszul gondolt, mielőtt elkezdené az iskolát. Azt tudják csak, hogy vannak dolgok, amik nem működnek. De azt nem, hogy ők rosszul gondolkoztak. Ezt megtanulják a későbbiek során. Ezt tanulják meg az iskolában. Pedig arra lenne inkább szükségük, hogy megtanuljanak más gyerekekkel közreműködni. Ha Summerhillből kivonulnának a felnőttek, a gyerekek akkor is tudnák, hogyan csinálják tovább egyedül. Ha ugyanez történe egy átlag iskolában, ott elszabadulna a pokol. A felnőttek nem fontosak. Csak akkor jöttem rá a felnőttek „fontosságára”, amikor Summerhillt elhagytam. Talán mert sose kezelték magukat gyerekként. A hatalomról van itt szó. De ha el bírnák engedni a hatalmat, azt észlelnék, hogy a társadalom nem omlna össze.

Utóirat (2011)

Az 1990-es évek óta, a riport készítése óta, háromszor váltottam munkahelyet. Először az Angol Királyi Sebészeti Főiskolán dolgoztam, ahol az egyik fő tantervkészítő voltam, aztán a City University Londonba mentem át, ahol szakmaközi képzési vezető voltam, most a Barts városi orvosképzőben vagyok főelőadó, és a Londoni Orvosi és Fogorvosi Iskolában és a Londoni Queen Mary-ben.

Jelenlegi feladatomban most is a szakmaközi képzés navigálása, de

a tanszékek fejlesztésében is részt veszek, főleg a képzés terén. A tantervki dolgozásban is részt veszek és az ösztöndíjprogramban is.

Ami a véleményemet illeti, nem hiszem, hogy mélységében változott volna bármi azóta, inkább csak még inkább csiszolódtak azok által a tapasztalatok által, melyeket az életemben szerzek és szereztem.

A könyv angolul megrendelhető!

Fordította: Miskolczi Zsuzsanna

A ford. megjegyzése: Dane PhD dolgozatát az 1990-es években elolvasta egy doktornő, Zoe-Jane Playdon. Nemsokára felkérte Danet, hogy legyen segítségére abban, hogy rendelőintézetét Summerhill mintájára demokratikus szellemben átszervezze. Ez meg is történt, és hosszú dolgozatban meg is örökítette ennek lépéseit. Ajánlott olvasmány: